

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра історії України

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АГРАРНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма Історія та археологія

Перший рівень вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією НН інституту історії, права та міжнародних відносин
«28» серпня 2025 р.
Голова: *[Signature]* Світлана МОЦАК
кандидат педагогічних наук, доцент

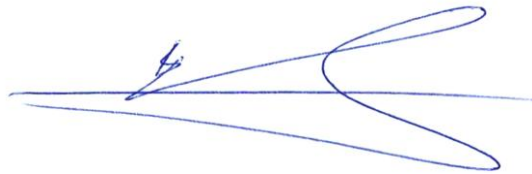
Суми – 2025

Розробники:

Чижов О. І. кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри історії України

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 р.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke, identifying Vyacheslav Olshchuk.

Завідувач кафедри
кандидат історичних наук, доцент

В'ячеслав ОЛЩЬКИЙ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Вибіркова
		Рік підготовки:
		4-й
Семестр		
8-й		
Лекції		
20 год.		
Практичні, семінарські		
26 год.		
Лабораторні		
Самостійна робота		
72 год.		
Консультації:		
2 год.		
Вид контролю		
залік		
Загальна кількість годин – 120		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Аграрна історія України» є вибірковою навчальною дисципліною. Історія України перетинається із розвитком аграрних відносин та сільського господарства. Минуле українців протягом історії було тісно пов'язане із сільським господарством та працею на землі. До другої половини ХХ ст. переважну більшість населення України становило селянство. Вивчення даної дисципліни сприятиме розумінню основних методів регулювання аграрної економіки на різних етапах історичного розвитку.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Аграрна історія України» є надання здобувачам освіти системних знань щодо розвитку земельних відносин та сільського господарства, еволюцію аграрних відносин, умов праці, становища та повсякденного життя українського селянства на різних історичних етапах.

Навчальна дисципліна «Аграрна історія України» входить до переліку вибірових компонентів освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності**:

ІК 1. Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних компетентностей**:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **спеціальних компетентностей**:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 13. Здатність аналізувати події і процеси національної історії у загальноєвропейському та загальносвітовому контекстах.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Аграрна історія України» базується на знаннях таких дисциплін як «Давня історія України», «Середньовічна та ранньомодерна

історія України», «Модерна історія України», «Новітня історія України», паралельно продовжується вивчення дисципліни «Новітня історія України».

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Аналізувати та пояснювати суспільні явища, процеси й тенденції у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів

Поточний контроль										Разом	Загальна сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2			РОЗДІЛ 3					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10		
Поточний контроль										75	100
6	11	6	6	11	6	6	11	6	6		
Контроль самостійної роботи										25	
2	4	2	2	4	2	2	3	2	2		

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання студентами всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального навантаження шляхом поточного та підсумкового контролю. Система оцінювання курсу реалізується згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів під час відвідування лекцій, участі у семінарах, виконання тестових завдань та виконання інших видів самостійної роботи.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **75 балів:** участь у **семінарах** – підготовка аналітичних звітів та доповідей і пред'явлення результатів в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань / дискусіях, виконання практичних завдань, виконання завдань тестового контролю.

- **25 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, есе тощо.

Разом – **100 балів.**

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями:

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
6	Здобувач вищої освіти відповідає на всі питання семінарського заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та правильно інтерпретує явища та процеси; виконує всі завдання, може правильно визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює і обґрунтовує власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження. Під час заняття продемонстрована активність та ініціативність, здобувач приймає активну участь в обговоренні питань, робить доповнення.
5	Здобувач вищої освіти відповідає на питання семінарського заняття, розкриває зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає та інтерпретує явища та процеси із незначними помилками; виконує завдання, однак допускає неточності; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу; висловлює власну думку щодо предмету заняття, наводить аргументи на її підтвердження, що ґрунтуються на положеннях підручників і навчальних посібників.
4	Здобувач вищої освіти дає відповіді на питання семінарського заняття, відтворює дефініції та пояснює зміст загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; визначає, проте неточно інтерпретує явища та процеси; завдання виконує з неістотними помилками; може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, допускаючи помилки.
3	Здобувач вищої освіти дає відповіді на більшість питань семінарського заняття, відтворює дефініції загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню при вивченні теми; лише називає явища та процеси; завдання виконує з помилками; не може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу, називаючи при цьому їх ознаки.
2	Здобувач вищої освіти дає відповіді лише на окремі питання семінарського заняття, відтворює дефініції загальнотеоретичних категорій, що підлягають засвоєнню; завдання виконує з істотними помилками; не може визначати спільні та відмінні риси понять, які складають предмет порівняльного аналізу.
1	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд, з труднощами виконує завдання, допускаючи змістовні помилки, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття.
0	Відсутність на занятті

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4.2 Критерії оцінювання рівня теоретичної та практичної підготовки студента

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	- студент упевнено оперує обсягом навчального матеріалу і застосовує його для розв'язання проблем; - самостійно оцінює факти, явища, вільно висловлює власні думки; - може характеризувати та аналізувати історичну інформацію; - співвідносити події та процеси за періодами на основі наукової періодизації історичної науки; - знає історіографію розглядуваних проблем; - студент виявляє творчі здібності, вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати матеріал, наводити чисельні приклади; - вільно користується тематичними картами; - розуміє основні тенденції розвитку історичних проблем слов'янства;
82 - 89	- студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - дає загальну характеристику подій (причини, наслідки, значення); - встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
74 - 81	- студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні

	й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - не достатньо повно дає характеристику подій (причини, наслідки, значення); - на посередньому рівні встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
64 - 73	- студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки; - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стислу характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
60 - 63	- студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки; - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стислу характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
35-59	коли студент дуже слабо володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події; - впізнає постать чи подію лише за детальним описом; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні "так – ні");
1 - 34	- коли студент зовсім не володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події; - не впізнає постать чи подію; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні "так – ні");

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній

освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universytet/edusci/normatyvno-pravova-baza>).

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Історія релігії в Україні» можуть бути:

- усний контроль. Усний контроль здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;

- письмовий контроль. Здійснюється за допомогою письмових робіт, які можуть бути короткочасними (15-20 хв.) і протягом усього заняття. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);

- тестовий контроль. Тести – спеціальні завдання, виконання (чи невиконання) яких вказує на наявність (або відсутність) у здобувача вищої освіти певних знань, умінь.

- підготовка доповідей, есе, презентацій. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних форм завдань.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності, розумінню здобувачами вищої освіти значення академічної доброчесності та наслідків недотримання її постулатів.

Питання для самоконтролю:

1. Первісні форми та умови потрапляння землі у сферу людської діяльності.
2. Трипільська землеробська культура.
3. Аграрне виробництво Північного Причорномор'я в стародавній період.
4. Власність на землю та аграрні відносини в Русі-Україні.
5. Основні риси землеволодіння в період монгольської навали.
6. Земельна політика Речі Посполитої у XVI – першій половині XVII ст.
7. Соціально-економічне становище селянства у XVI – першій половині XVII ст.
8. Основні галузі сільського господарства у XVI – першій половині XVII ст.
9. Аграрна політика Б. Хмельницького.
10. Козацько-старшинське землеволодіння.
11. Індивідуальні селянські господарства в другій половині XVII–XVIII ст.
12. Місце Правобережної України в експорті аграрної продукції Речі Посполитої в другій половині XVII– XVIII ст.
13. Аграрна політика царизму щодо Гетьманщини.
14. Зміни в соціальній структурі селянства в кінці XVIII – середині XIX ст.
15. Економічні відносини у поміщицьких маєтках Лівобережної України.

16. Політика Корони Польської щодо українського села в кінці XVIII – середині XIX ст.
17. Соціально-економічні зміни у селі Східної Галичини в кінці XVIII – середині XIX ст.
18. Аграрне законодавство Марії-Терезії та Йосифа II.
19. Скасування панщини та його вплив на аграрні відносини в Україні.
20. Утвердження в землеробстві товарно-грошових відносин у XIX ст.
21. Політична ідентифікація українського селянства у XIX – на початку XX ст.
22. Аграрні перетворення на українських землях у складі Австро-Угорщини у XIX – на початку XX ст.
23. Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.
24. Радянський наступ на приватне землеволодіння.
25. Голодомор-геноцид українського народу 1932–1933 рр.
26. Український чорнозем в планах нацистів в роки Другої світової війни.
27. Особисті підсобні господарства в радянській державі другої половини XX ст.
28. Українське село другої половини XX ст.
29. Матеріальне становище українського селянства другої половини XX ст.
30. Роздержавлення та приватизація на селі.
31. Приватна власність на землю в незалежній Україні.
32. Чисельність та реструктуризація соціального статусу сільського населення незалежної України.
33. Урбанізація та рураризація періоду незалежності.
34. Добробут, побут, повсякденне життя та культурно-освітня сфера селянства незалежної України.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Історія релігії в Україні» складається з трьох розділів, які в цілому висвітлюють розвиток релігійних процесів на українських землях та особливості функціонування релігій в різні історичні періоди.

Розділ 1. Аграрні відносини на території України в стародавній та середньовічний період

Розділ 2. Земельні відносини в Україні другої половини XVII – XIX ст.

Розділ 3. Українське аграрне питання в XX – на початку XXI ст.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Розділ 1. Аграрні відносини на території України в стародавній та середньовічний період

Тема 1. Землеробське освоєння території України

Первісні форми та умови потрапляння землі у сферу людської діяльності. Роль приручення та розведення худоби у сільськогосподарській праці. Значення пшениці та винайдення землеробства. Трипільська землеробська культура. Аграрне виробництво Північного Причорномор'я.

Тема 2. Чорноземний ресурс України в епоху Русі-України та Галицько-Волинського князівства

Власність на землю в Русі-Україні та його значення в політиці держави. Перші земельні «переділи» галицько-волинських князів. Основні риси землеволодіння в період монгольської навали.

Тема 3. Аграрна історія України XVI – першої половини XVII ст.

Перша офіційна земельна реформа середини XVI ст. Земельна політика Речі Посполитої. Поширення шляхетського землеволодіння в Україні. Соціально-економічне становище селянства. Майнова нерівність та її роль у земельних відносинах. Збройна боротьба за право на землю у другій половині XVI – першій половині XVII ст. Основні галузі сільського господарства.

Розділ 2. Земельні відносини в Україні другої половини XVII–XIX ст.

Тема 4. Аграрні відносини у козацько-гетьманській державі

Аграрна політика Б. Хмельницького. Козацько-старшинське землеволодіння у відстоюванні українського інтересу. Зимівники та хутори. Індивідуальні селянські господарства. Спроби захоплення земельних ресурсів України Російською імперією. Протистояння українців російським спробам захоплення земельних ресурсів. Гетьманщина як плацдарм боротьби за вітчизняні традиції землеробства. Землеробський потенціал Лівобережжя, Слобожанщини і Півдня України. Місце Правобережної України в експорті аграрної продукції Речі Посполитої.

Тема 5. Українські хлібороби та земельне питання в Російській імперії та Короні Польській

Аграрна політика царизму щодо Гетьманщини. Розвиток землеробства і тваринництва. Зміни в соціальній структурі селянства. Економічні відносини у поміщицьких маєтках Лівобережної України. Особливості становища розрядів селян на українських територіях в складі Російської імперії. Політика Корони Польської щодо українського села. Фільваркове землеволодіння. Селянські господарства Правобережної України. Соціально-економічні зміни у селі Східної Галичини. Антикріпосницька боротьба на українських землях. Аграрне законодавство Марії-Терезії та Йосифа II.

Тема 6. Вплив індустріальних перетворень середини XIX ст. на українське землеробство

Скасування панщини та його вплив на аграрні відносини в Україні. Зміни в селянському господарюванні. Утвердження в землеробстві товарно-грошових відносин. Вплив індустріалізації на зміну сільськогосподарських знарядь праці. Індивідуальне землеволодіння. Політична ідентифікація українського селянства. Аграрні перетворення на українських землях у складі Австро-Угорщини.

Розділ 3. Українське аграрне питання в XX – на початку XXI ст.

Тема 7. Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.

Політика соціалізації земельних відносин. Гетьманат П. Скоропадського та утвердження приватної власності на землю. Відродження індивідуального селянського землекористування урядом Директорії. Земельне питання в роботі радянських урядів. Відношення селянства до земельних перетворень.

Тема 8. Український чорнозем в політичних стратегіях та ідеологічній доктрині радянської держави

Націоналізація землі та її наслідки. Радянський наступ на приватне землеволодіння. Голодомор-геноцид українського народу 1932–1933 рр. Український чорнозем в планах нацистів в роки Другої світової війни. Особисті підсобні господарства. Продовольче питання в радянській державі. Цінності і культура землеробського суспільства на пізньому етапі кризи радянської системи.

Тема 9. Реструктуризація виробничих відносин та реорганізація форм аграрного виробництва незалежної України

Політичний аспект розв'язання проблем у сільському господарстві та законодавчі засади трансформацій. Роздержавлення та приватизація на селі. Приватна власність на землю. Використання та збереження сільськогосподарських земель. Діяльність агрохолдингів та кооперативних структур. Підсобні селянські господарства. Сільськогосподарські підприємства приватної форми власності.

Тема 10. Людський потенціал та умови функціонування українського села

Чисельність та реструктуризація соціального статусу сільського населення. Трансформації ресурсного потенціалу села. Урбанізація та рураризація. Добробут, побут, повсякденне життя та культурно-освітня сфера українського селянства.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.
Розділ 1. Аграрні відносини на території України в стародавній та середньовічний період					
Тема 1 Землеробське освоєння території України	12	2	2		8
Тема 2 Чорноземний ресурс України в епоху Русі-України та Галицько-Волинського князівства	12	2	4		6
Тема 3 Аграрна історія України XVI – першої половини XVII ст.	12	2	2		8
Розділ 2. Земельні відносини в Україні другої половини XVII – XIX ст.					
Тема 4 Аграрні відносини у козацько-гетьманській державі	12	2	2		8
Тема 5 Українські хлібороби та земельне питання в Російській імперії та Короні Польській	12	2	4		6
Тема 6 Вплив індустріальних перетворень середини XIX ст. на українське землеробство	12	2	2		8
Розділ 3. Українське аграрне питання в XX – на початку XXI ст.					
Тема 7 Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	12	2	2		8
Тема 8 Український чорнозем в політичних стратегіях та ідеологічній доктрині радянської держави	12	2	4		6
Тема 9 Реструктуризація виробничих відносин та реорганізація форм аграрного виробництва незалежної України	10	2	2		6
Тема 10 Людський потенціал та умови функціонування українського села	12	2	2	2	8
Усього годин	120	20	26	2	72

7.3. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Землеробське освоєння території України	2
2	Чорноземний ресурс України в епоху Руси-України та Галицько-Волинського князівства	2
3	Аграрна історія України XVI – першої половини XVII ст.	2
4	Аграрні відносини у козацько-гетьманській державі	2
5	Українські хлібороби та земельне питання в Російській імперії та Короні Польській	2
6	Вплив індустріальних перетворень середини XIX ст. на українське землеробство	2
7	Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	2
8	Український чорнозем в політичних стратегіях та ідеологічній доктрині радянської держави	2
9	Реструктуризація виробничих відносин та реорганізація форм аграрного виробництва незалежної України	2
10	Людський потенціал та умови функціонування українського села	2
Разом		20

7.4. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Землеробське освоєння території України	2
2	Чорноземний ресурс України в епоху Руси-України та Галицько-Волинського князівства	4
3	Аграрна історія України XVI – першої половини XVII ст	2
4	Аграрні відносини у козацько-гетьманській державі	2
5	Українські хлібороби та земельне питання в Російській імперії та Короні Польській	4
6	Вплив індустріальних перетворень середини XIX ст. на українське землеробство	2
7	Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	2
8	Український чорнозем в політичних стратегіях та ідеологічній доктрині радянської держави	4
9	Реструктуризація виробничих відносин та реорганізація форм аграрного виробництва незалежної України	2
10	Людський потенціал та умови функціонування українського села	2
Разом		26

7.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Землеробське освоєння території України	8
2	Чорноземний ресурс України в епоху Руси-України та Галицько-Волинського князівства	6
3	Аграрна історія України XVI – першої половини XVII ст	8
4	Аграрні відносини у козацько-гетьманській державі	8
5	Українські хлібороби та земельне питання в Російській імперії та Короні Польській	6
6	Вплив індустріальних перетворень середини XIX ст. на українське землеробство	8
7	Аграрне питання в період Української революції 1917–1921 рр.	8
8	Український чорнозем в політичних стратегіях та ідеологічній доктрині радянської держави	6
9	Реструктуризація виробничих відносин та реорганізація форм аграрного виробництва незалежної України	6
10	Людський потенціал та умови функціонування українського села	8
Разом		72

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Чорнозем і українська історія: нарис від давнини до сьогодення. Київ: Аграрна наука, 2020.
2. Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України: у трьох частинах. Ч. I: Від найдавніших часів до початку XX століття. Київ: Аграрна наука, 2019.
3. Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України: у трьох частинах. Ч. II: Радянська доба 1917 – 1990 рр. Київ: Аграрна наука, 2019.
4. Падалка С.С., Кириленко І.Г., Вергунов В.А. Аграрна історія України: у трьох частинах. Ч. III: Період незалежності 1991 – 2018 рр. Київ: Аграрна наука, 2019.
5. Панченко П.П., Шрамчук В.А. Аграрна історія України. К.: Т-во «Знання», 2000.
6. Третяк А.М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні. К.: Аграрна наука, 2002.

Додаткові:

1. Аграрна реформа в Україні. Законодавчі і нормативно-методичні документи (1990–1996). К., 1996

2. Актуальні проблеми розвитку агропромислового комплексу України / Мигрин Г.П., Беренштейн Л.Ю., Джос Ф.Х., Каденюк О.С. та ін. Київ – Вінниця, 1995.
3. Беренштейн Л.Ю., Коломієць С.С. Каденюк О.С., Ісакова Н.П., та ін. Історія формування української моделі розвитку сільського господарства (з найважливіших часів до сьогодення). Київ, 2003.
4. Висвітлення аграрних відносин в Україні у працях вчених і політичних діячів української діаспори (1917–1991 рр.) / Беренштейн Л.Ю., Галаган В.Я., Михайлик В.П., Прокопенко І.П. К., 1992.
5. Гайдучий П.І., Лобас М.Г. Приватизація власності в агропромисловому комплексі. К.: Агроінком, 1994.
6. Збірник партійних і урядових постанов про сільськогосподарську кооперацію (серпень 1926 – січень 1927 року). Х.: Держвидав України, 1927.
7. Ковальова Н., Корновенко С., Малиновський Б., Михайлик О., Мороз А. Аграрна політика в Україні періоду національно-демократичної революції (1917 – 1921). Черкаси, 2007.
8. Нечитайло В.В. Селянське господарство фермерського типу в Україні: Історія і сучасність. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2004.
9. Панченко П.П., Марчук В.А. Аграрна історія України. К., 2001.
10. Романюк І. Українське село у 50-ті – першій половині 60-х років ХХ ст. Вінниця: Книга-Вега, 2005
11. Рябоконь В.П. Соціально-економічні проблеми розвитку агропромислового комплексу України в сучасних умовах. К.: Інститут аграрної економіки, 2000.
12. Соціально-економічні проблеми реформ у агропромисловому комплексі України (1991 – 1998 роки) / Л.Ю. Беренштейн, П.П. Панченко, О.П. Рєєнт, С.С. Коломієць, С.С. Падалка, В.А. Моргун та ін. К.: ІУ НАН України, 1998.
13. Українське село у 20-90 роках ХХ століття / Беренштейн Л.Ю., Кульчицький С.В., Мигрин Г.Р., Панченко П.П., Джос Ф.Х., Каденюк О.С., Коломієць С.С. та ін. К., 1998.

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою)

1. Навчальні аудиторії, які обладнані для проведення лекційних і семінарських занять.
2. Аудіовізуальні, технічні і комп'ютерні засоби навчання: комп'ютери, мультимедійний проектор, екран.